

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
імені В.І. ВЕРНАДСЬКОГО

ІНСТИТУТ АРХІВОЗНАВСТВА

Топачевський Олександр Вікторович (13.03.1987 – 01.12.1975) –
гідробіолог, академік АН УРСР (1972)

Фонд № 173

Опис № 1
документів особового походження
за 1947 – 2007 рр.

Київ 2007

Зміст

Передмова.....	3
Розділ I. Наукові праці та робочі матеріали до них.....	5
Розділ II. Документи біографічні, з діяльності та зібрані вченим:.....	11
А) Документи біографічні та про вченого.....	11
Б) Документи з діяльності вченого	12
В) Документи, зібрані вченим.....	14
Розділ III. Листування:	
А) Листи вченого.....	15
Б) Листи до вченого.....	15

Передмова

Топачевський Олександр Вікторович – гідробіолог, академік АН УРСР (1972), Заслужений діяч УРСР народився 13 березня 1897 року на хуторі Бобровка Таращанського повіту Київської губернії в сім'ї службовців. У 1918 р. закінчив Вінницьке комерційне училище, після якого працював на залізниці. У 1922 – переїхав до Києва, де почав працювати вчителем природознавства в трудовій школі, згодом став завучем Вечірньої школи молоді. Протягом 1924–1930 рр. Навчається у Київському інституті народної освіти (нині Київський Державний університет ім. Т.Г. Шевченка) на факультеті профосвіти агробіологічне відділення, після закінчення якого отримав кваліфікацію викладача агробіологічних наук. У 1934 р. вступив до аспірантури при Інституті і Водного господарства АН УРСР, а в 1935 – перевівся до аспірантури КДУ, яку закінчив у 1938 році. Протягом 1935–1940 рр. Працював асистентом кафедри нищих рослин КДУ, у 1940 році після захисту дисертації, переведений на посаду старшого викладача цієї ж кафедри.

На початку війни був евакуйований в Казахську РСР, працював викладачем середньої школи на станції Уштобе Туркестано-Сібірської залізничної дороги. Після повернення до Києва у червні 1944 року продовжив роботу в КДУ на посаді доцента кафедри нищих рослин, викладав цитологію. Протягом 1944–1947 рр. і 1956–1959 рр. – декан біологічного факультету, голова Вченої ради факультету, водночас завідувач кафедри нищих рослин (1956–1959). У 1958 р. О.В. Топачевський захистив дисертацію “Основні принципи сучасної філогенетичної систематики водоростей”.

Вчений вдало поєднував викладацько-педагогічну роботу з науково-дослідницькою. Протягом 1935–1941 рр., 1952 працював науковими співробітником в Інституті ботаніки АН УРСР, де під його керівництвом створена лабораторія альгології.

Наукові праці О.В. Топачевського присвячені гідробіології та розвитку альгології, вчений розробляв питання морфогенезу і філогенії водоростей, проблемі походження і розвитку рослинного світу.

У 1959 р. О.В. Топачевський очолив Інститут гідробіології АН УРСР. Завдяки організаторським здібностям вченого, його енциклопедичним знанням, природоохоронному науковому світогляду Інститут став всесвітньо відомим науко-дослідницьким центром. Були створені нові напрями гідробіологічних досліджень: вивчення малих річок і каналів, санітарні гідробіологія, технічна гідробіологія та ін. У 1973 році вчений залишив цю посаду, залишившись завідувачим відділом санітарної гідробіології.

Помер вчений 1 грудня 1975 року.

Документи вченого надійшли на зберігання до Інституту архівознавства НБУВ з видавництва “Наукова думка” 2 грудня 1974 року та з Інституту гідробіології АН УРСР 20 травня 1976, загальним розсіпом 52 см. В результаті

науково-технічного опрацювання сформовано 67 справ загальною кількістю 348 документів, за 1947–2007 рр., на які складено опис № 1.

Опис поділяється на три розділи:

Розділ I. Наукові праці та робочі матеріали

Розділ II. Документи біографічні, з діяльності, та зібрані вченим

Розділ III. Листування.

У розділах справи розташовані за хронологією (Розділ III. Листування – за абеткою прізвищ). Заголовок кожної справи відображає зміст і внутрішній кількісний склад її документів, авторство або співавторство наукових праць, опублікованість, спосіб відтворення, дату, мову (якщо документи написані не українською мовою).

До розділу I. Наукові праці та робочі матеріали включено 30 справ. Переважно це статті та доповіді вченого. У розділі представлено машинопис з редакторськими правками найбільш відомих монографій вченого – “Визначник прісноводних водоростей України. Діамантові водорості” (у співавторстві з Оксіюк О.П.) (Спр. 6–8), “Вопросы цитологии, морфологии и филогении водорослей” (Спр. 11, 12). Цікавим є оригінал авторського свідоцтва на винахід “Способ выделения водорослей” (Спр. 17). Списки наукових праць вченого сформовано в одну справу (Спр. 30), яка розміщена в кінці розділу.

До розділу II „Документи біографічні, з діяльності та зібрані вченим” увійшло 20 справ. Серед біографічних документів цікавим є мисливський квиток вченого 1947 року (Спр. 31), характеристика (Спр. 32) та анкета (Спр. 33), документи про обрання О.В. Топачевського членом-кореспондентом та академіком АН УРСР (Спр. 35), про нагородження вченого Орденом Жовтневої революції (Спр. 40). У другому підрозділі розміщено документи з діяльності вченого. Інтерес викликають документи про діяльність вченого на посадах директора та завідуючого відділом санітарної гідробіології Інституту гідробіології АН УРСР (Спр. 42), про участь у різних наукових конференціях (Спр. 45), про експедиційну діяльність, зокрема, дослідження р. Десни (Спр. 41), Кременчуцького водосховища (Спр. 46) та інші.

Епістолярна спадщина вченого представлена у Розділі III “Листування”, серед кореспондентів член.-кор. АН СРСР, професор Вінберг Г.Г., чл.-кор. АН СРСР Нікольський Г.В., іноземні колеги – професор Дезихарі Т.В. (Мадраський університет), професор Велканов А. (Зоологічний інститут Болгарської академії наук) та ін.

До опису додається науково-довідковий апарат: зміст, список скорочень та аббревіатур, передмова.

Фізичний стан документів задовільний

Передмову склала
м.н.с. відділу археографії

Т.В. Брязкало

Листопад 2007 р.

НАН України
НБУВ
Інститут архівознавства

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор Інституту
архівознавства НБУВ
_____ Л.М. Яременко
“ _____ ” _____ 20__ р.

Фонд № 173
Опис № 1
документів особового походження
академіка АН УРСР
О.В. Топачевського
за 1947 – 2007 рр.

№ з/п	Заголовок справи	Крайні дати	Кіл-ть аркушів	При-міт ки
1	2	3	4	5

Розділ I. Наукові праці та робочі матеріали до них

1.	Проблема первичных организмов и низшие водорослевые организмы. Стаття. Машинопис з рукописними правками. Мова рос. 1 док.	[Після 1951]	11
2.	Опыт построения филогенетической системы диамантовых водорослей. Стаття. Машинопис. Мова рос. 1 док.	[Після 1956]	25
3.	Проблема первичных организмов и ее значение для филогении низших растений. Стаття. Машинопис. Мова рос.	[Після 1957]	22

1 док.

1	2	3	4	5
4.	Проблема морфологической и физио-логической эволюции первичных организмов и ее методологическое и биологическое значение. Сатття та робочі матеріали до неї. Автограф, машинопис. Мова рос. 2 док.	[Після 1957]	21	
5.	Основные принципы современной филогенетической систематики водорослей. Автореферат дисертації на здобуття вченого ступеня доктора біологічних наук. Машинопис з авторськими правками, друкарський відбиток. Мова рос. 1 док., 2 вар.	1958	42	
6.	Топачевський О.В., Оксіюк О.П. Визначник прісноводних водоростей України. Діамантові водорості. Монографія. Частина 1. Машинопис з редакторськими правками і зауваженнями. 1 док. Опубл.: К., Видавництво АН УРСР – 1959.	1959	227 (з 1 по 227)	
7.	Те саме. Частина 2. Машинопис з редакторськими правками і зауваженнями. 1 док. Опубл.: К., Видавництво АН УРСР – 1959.	1959	203 (з 228 по 430)	
8.	Те саме. Монографія.	1959	178 (з 431 по	

Частина 3. 608)
 Машинопис з редакторськими
 правками і зауваженнями.
 1 док.
 Опубл.: К., Видавництво АН УРСР –
 1959.

1	2	3	4	5
9.	“Цвітіння” води. Стаття. Машинопис. 1 док. Опубл.: УРЕ –К.,Т. 15.– 1964.– С. 574 –575.	1960	2	
10.	Берегти і примножувати багатства Дніпра. [Стаття]. Машинопис з авторськими правками. Мова рос. 1 док.	[Після 1961]	7	
11.	Вопросы цитологии, морфологии, биологии и филогении водорослей. Монографія та анотації до неї. Частина 1. Машинопис з редакторськими правками. Мова рос 3 док. Опубл.: К.: Видавництво АН УРСР, 1962.	1962	182 (з 1 по 182)	
12.	Те саме. Монографія. Частина 2. Машинопис з редакторськими правками. Мова рос. 1 док. Опубл.: К.: Видавництво АН УРСР, 1962.	1962	186 (з 183 по 368)	

13. [О некоторых итогах гидробиологического изучения рек с зарегулированным стоком].
Стаття.
Машинопис з рукописними правками.
Мова рос.
1 док.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

14. Топачевский А.В., Брагинский Л.П., Цееб Я.Я.
О цветении воды и причинах летних заморов рыб в Днепровских водо-хранилищ.
Стаття.
Машинопис з авторськими вставками, рукописними правками і вставками.
Додаток: супровідний лист до редакції газети “Радянська Україна”.
Мова рос.
2 док.
15. Топачевський О.В., Брагінський Л.П. [Після 1964] 5
Про “цвітіння” води дніпровських водоймищ.
Стаття.
Машинопис.
1 док.
16. Відгуки та рецензії на наукові праці інших осіб. 1966–1975 151
Машинопис з авторськими правками і вставками.
Мова рос., укр.
30 док.
17. Топачевський О.В., Мережко А.І., Пацер А.Т. 12 червня 1969 3
Авторське свідоцтво № 2511292 на винахід “Способ выделения водорослей” та опис до винаходу.
Оригінал.

Мова рос.

2 док.

- 17а. О мерах борьбы с сине-зелеными водорослями в Киевском и Каневском водохранилищах. [1969–1970] 7
 Доповідна записка до Президії АН УРСР.
 Машинопис.
 Мова рос.
 1 док.

1	2	3	4	5
18.	Топачевський А.В., Сиренко Л.А. Эколого-физиологические аспекты “цветения” и проблема чистой воды. Доповідь на XVIII Міжнародному лімнологічному конгресі. Машинопис з рукописними правками. Мова рос. 1 док.	Серпень 1971	10	
19.	Топачевский А.В., Никольский Г.В., Старостин И.В. и др. О содержании, структуре и задачах гидробиологии. Стаття. Машинопис з рукописними правками. Мова рос. 1 док.	1972	18	
20.	Топачевский А.В., Сиренко Л.А., Цееб Я.Я. О методах регулирования “цветения” и использования биомассы сине-зеленных водорослей в народном хозяйстве. Стаття. Машинопис з рукописними встав-ками. Мова рос. 1 док.	[1972]	27	
21.	Topatschewsky A.V., Sitenko L.A.	Грудень 1973	5	

Ökologo-physiologische Aspekten der
“Blüte” und Problem des reinen
Wassers.

Стаття.

Друкарський відбиток.

Мова нім.

1 док.

22. Топачевський А.В., Полищук В.В. [Початок 4
Яков Яковлевич Цееб (К 70-летию со 1975]
дня рождения).
Стаття.
Машинопис з рукописними
правками.
Мова рос.
1 док.

1	2	3	4	5
23.	Опыт построения филогенетической системы диамантовых водорослей. [Стаття]. Машинопис. Мова рос. 1 док.	Б/д	33	
24.	Проблема охраны водоемов. [Стаття]. Автограф з машинописною вставкою. Мова рос. 1 док.	Б/д	7	Документ без закінчення
25.	[О проблеме чистой воды и о создании Водного центра АН УССР]. [Доповідь]. Автограф з машинописною вставкою, машинопис з авторськими правками. Мова рос. 1 док., 2 вар.	Б/д	14	
26.	Топачевський А.В., Брагинский Л.П., Сиренко Л.А. Закономерности массового развития синезеленых водорослей в водохранилищах и направление работ по изысканию мер борьбы с	Б/д	4	

этиими явлениями.
Тези доповіді.
Машинопис з рукописними
правками.
Мова рос.
1 док.

27. Топачевський А.В., Сиренко Л.А.,
Шевченко А.Д.
“Цветение” воды, возможности его
ре-гулирования и использования в
народ-ном хозяйстве биомассы
водорослей и сопутствующих
микроорганизмов.
Тези доповіді.
Машинопис.
Мова рос.
1 док.
- Б/д   2

1	2	3	4	5
28.	Виписки з різних наукових праць стосовно проблем гідробіології та робоча картотека. Автограф, рукопис. Мова нім., рос., укр. 64 док.	1950–1960-ті	81	
29.	Робочі матеріали до праць з проблеми охорони води і водоймищ. Машинопис з авторськими правками, друкарський відбиток. Мова рос., укр. 7 док.	Б/д	50	
30.	Списки наукових праць. Машинопис. Мова рос., укр. 5 док.	1966–1971	34	

Розділ II. Документи біографічні,

з діяльності та зібрані вченим

А) Документи біографічні та про вченого

31. Мисливський квиток та членський квиток Українського добровільного товариства мисливців та рибалок “УДТМР”.
Оригінал.
2 док. 12 грудня 1947 4
32. Характеристики.
Машинопис.
Мова рос.
2 док. [1956] 3
33. Анкети.
Машинопис.
Мова рос.
2 док. 1962 5

1	2	3	4	5
34.	Відгуки та рецензії на праці Топачевського О.В. Машинопис. Мова рос. 15 док.	1958, 1961	85	
34а	Автобіографії. Автограф, машинопис. Мова рос., укр. 2 док.	27 жовтня 1959, б/д	3	
35.	Документи про обрання О.В. Топачевського членом-кореспондентом та академіком АН УРСР (витяг з прото-колу Загальних зборів АН УРСР, хара-ктеристики, довідка, листи та ін.). Машинопис з авторськими правками, з рукописними правками, телеграфна стрічка, друкарський відбиток. Мова рос., укр.	1 березня 1961–1972	38	

	21 док.			
36.	Особовий листок з обліку кадрів. Рукопис. 1 док.	20 червня 1963	2	
37.	Вітальна кореспонденція з нагоди різних свят. Рукопис, машинопис. Мова нім., рос., укр. 6 док.	1963–1975		
38.	Грамоти за активну участь і творчу ініціативу в діяльності “Робітничої газети”. Оригінал. 2 док.	1 січня, 5 травня 1967	3	
39.	Статті про вченого. Машинопис, ксерокопія. Мова рос., укр. 3 док.	1967–2007	11	
40.	Документи про нагородження О.В. Топачевського Орденом Жовтневої рево-люції та Почесною грамотою Верхов-ної Ради УРСР (повідомлення, віталь-ні листи) Машинопис. Мова рос., укр. 11 док.	Червень–лип ень 1971	6	
1	2	3	4	5
40a	Топачевський О.В. у лабораторії Інституту гідробіології. Фотознімок. 10 x 15 см. 1 док.	1972	1	
<i>Б) Документи з діяльності</i>				
41.	Документи про участь у експедиції з гідробіологічного вивчення р. Десна (план експедиції, листи, санітарний опис р. Десна та ін.). Автограф, рукопис, машинопис. Мова рос., укр. 10 док.	7 квітня – серпень 1960	22	

42.	Документи про діяльність на посаді завідуючого відділом санітарної гід-робіології та директора Інституту гід-робіології АН УРСР (доповідні записки, звіти по науковим темам, листування та ін.). Ч. 1. Машинопис з авторськими правками. Мова рос., укр. 19 док.	31 травня 1961–1973	53
42a	Те саме. Ч.2. . Рукопис, машинопис. Мова рос. 117 док. (конволют).	1965–1967	153
42б	Те саме. Ч.3. . 110 док. (конволют).	1967–1969	148
43.	Документи про діяльність на посаді Академіка-секретаря Відділення загальної та еволюційної біології АН УРСР (звіти, доповідні записки) Машинопис. Мова рос. 16 док.	Червень 1963 – 1965	34

1	2	3	4	5
44.	Документи про діяльність як члена Всесоюзного гідробіологічного товариства (запрошення, списки членів, програми, доповідні записки та ін.). Машинопис. Мова рос., укр. 8 док.	10 січня 1964–1965	49	
45.	Документи про участь у наукових конференціях (запрошення, програми та ін.). Автограф, репринт, машинопис. Мова англ., рос., укр.	Січень 1964 –1971	22	

7 док.

46. Попередній звіт про роботу комплексної експедиції АН УРСР на Кремен-чуцьке водосховище, складений О.В. Топачевським як керівником експедиції. Машинопис з авторськими правками. 1 док. Червень–серпень 1965 17
47. Документи про участь у Міжнародних конференціях з лімнологічного дослідження р. Дунай (програми, доповідні записки, списки учасників, запрошення та ін.). Автограф, рукопис з авторськими правками, машинопис, друкарський відбиток. Мова англ., рос. 24 док. 1966–1967 58
48. Документи про підготовку на базі Інституту гідробіології АН УРСР XVIII Міжнародного лімнологічного конгресу (листи, доповідні записки та ін.). Машинопис. Мова рос. 14 док. 1967–1969 22

1	2	3	4	5
49.	Документи про перебування у лавах КПУ (рекомендації до вступу в КПУ іншим особам, виступ) Автограф, машинопис з авторськими правками і вставками. Мова рос., укр. 3 док.	1972	11	
50.	Документи про діяльність як академіка АН УРСР (звіти за 1974 р.,	1974–1975	12	

1975 р., запрошення та ін.).

Автограф, машинопис.

Мова рос.

5 док., 1 конв.

В) Документи, зібрані вченим

51.	Дарчі написи, в т.ч. Горечевої Г.І., Журавльова П.А., Камшилова М.М. та інш. Друкарський відбиток. Мова рос., нім. 8 док.	1959–1973	50
52.	Статті про Київський Державний університет ім. Т.Г. Шевченка. Друкарський відбиток. 4 док.	1959	4
53.	Листи від Ф. Бушніц (Бухарест) до В.Я. Ролла. Рукопис. Мова рос. 3 док., 1 конв.	10 травня 1960 – 18 липня 1961	7
54.	Матеріали та програми різних наукових конференцій. Рукопис, машинопис, друкарський відбиток. Мова рос., рум. 10 док.	1969–1970	85

Розділ III. Листування

А) Листи вченого

55.	Нікольському Г.В., члену-кореспонденту АН СРСР 3 м. [Києва] до м. [Москви]. Автограф. Мова рос.	[Січень-лютий 1975]	3	Документ без закінчення

1 док.

Б) Листи до вченого

56. Вінберга Г.Г., професора,
члена-кореспондента АН СРСР.
З м. Ленінграда до м. Києва.
Машинопис.
Мова рос.
2 док., 2 конв. 16 травня
1972, 14
травня 1974 9
57. Велканова [А.] (Вьелканов А.),
про-фесора, співробітника
Зоологічного інституту Болгарської
Академії наук.
З м. Софія (Народна республіка
Болгарія) до м. Києва.
Машинопис.
Мова рос.
1 док. 22 червня
1970 1
58. Гирника Д.В.
З п. Курортне (Кримська автономна
республіка) до м. Києва.
Рукопис.
Мова рос.
1 док., 1 конв. 4 травня
1965 2
59. Дезихарі Т.В. (Desikachary T.V.),
про-фесора Мадраського
університету.
З м. Мадрас (Індія) до м. Києва.
Машинопис, рукопис.
Додаток: програма симпозіуму з
таксономії та біології синьозелених
водоростей; переклад російською
мовою.
Мова англ., рос.
5 док. 12 червня
1969 10

1	2	3	4	5
60.	Жадіна В.І. З м. Ленінграда до м. Києва. Машинопис. Мова рос.	14 квітня 1965	2	

- 1 док., 1 конв.
61. Макаровича В. [А.] 30 вересня 1963 1
3 [?] до м. Києва.
Рукопис.
1 док.
62. Нікольському Г.В., 24 січня 1975 2
члену-кореспонденту АН СРСР
3 м. [Москви] до м. Києва.
Рукопис.
Мова рос.
1 док.
63. Рутберг Рози. 25 березня 1972 3
3 м. Вінниці до м. Києва.
Рукопис.
Мова рос.
1 док., 1 конв.
64. Телитченка М.М. 21 березня 1972, 6
3 м. Москви до м. Києва.
Рукопис. 22 серпня
Мова рос. 1973
2 док., 2 конв.
65. Толмазіна Д. 22 грудня 1965 2
3 м. Одеси до м. Києва.
Машинопис.
Мова рос.
1 док., 1 конв.
66. Шемеса Габора (Sztmes Gábor). 3 грудня 1965, 5
3 м. Будапешт (Угорщина) до м.
Києва. 11 червня
Машинопис, рукопис. 1970
Мова рос., угор.
Додаток: переклад російською
мовою.
2 док., 1 конв.

1	2	3	4	5
67.	Лист від невстановленої особи.	17 червня	2	

З м. Ленінграда до м. Києва.

1950

Рукопис.

Мова рос.

1 док.

До даного опису включено 72 (сімдесят дві) справи з № 1 по № 67, в т.ч. літерні: 17а, 34а, 40а, 42а, 42б загальною кількістю 684 документи.

Опис склала

м.н.с. відділу археографії

Т.В. Брязкало

Листопад 2007 р.

Аркуш-засвідчувач опису № _____

У даному опису пронумеровано 17 (сімнадцять) аркушів.

М.с. відділу археографії

Т.В. Брязкало